

# ПОВЕЋАЊЕ РЕНТЕ ЗБОГ ПОРАСТА ЖИВОТНИХ ТРОШКОВА, ОПАДАЊА КУПОВНЕ МОЋИ НОВЦА И ПОРАСТА ЗАРАДА

## § 1. ПОСТАВЉАЊЕ ПРОБЛЕМА

1. Питање које је предмет овог рада тиче се могућности повећања износа ренте досуђене на име накнаде штете кад по правоснажности пресуде дође до повећања животних трошкова, опадања куповне моћи новца и пораста зарада. У теорији ово питање није постављено на исти начин од стране свих писаца. Неки говоре о порасту животних трошкова, други о променама у куповној моћи новца а трећи истовремено и равнодушно о порасту животних трошкова и порасту зарада <sup>(1)</sup>. При томе, писци не праве разлику у зависности од тога да ли је у питању рента досуђена због губитка зараде услед неспособности за рад проузроковане телесном повредом или због губитка издржавања у случају смрти даваоца издржавања.

По скоро једнодушном становишту француских писаца могућност ка снијег повећања искључена је ако није унапред резервисана у пресуди посебном и изричитом клаузулом. Постоји битна разлика између ове хипотезе и хипотезе у којој се повећање тражи због погоршања последица повреде, дакле, због повећања саме штете (ранијом пресудом досуђена је накнада за губитак једног ока, а сад се новом тужбом тражи накнада односно повећање досуђене ренте и за губитак другог ока, који је наступио из истог узрока). Накнадно погоршање (губитак и другог ока) не улази у чињенични основ прве пресуде и није обухваћено њеном правоснажношћу. То је нова штета о којој није одлучивано (иако има исти узрок) и зато нема никаквих сметњи да се новом тужбом захтева допуна накнаде односно да се повећа износ већ досуђене ренте. У нашој хипотези штета је остала иста (исти инвалидитет, исти проценат неспособности за рад) <sup>(2)</sup>. Промењена је вредност штете, њен новчани израз. Процену вредности штете, како за протекло тако и за будуће време, суд је већ извршио досуђујући ренту, при чему је могао да поступи на један од два начина: да у пресуду унесе изричиту резерву задржавајући право да износ ренте

---

(1) Stanislaw Godlewski de Gozdava. L'incidence des variations de prix sur le montant des dommages-intérêts dans le droit commun de la responsabilité civile, Thèse, Paris, 1956, No 200 и сл. (писац говори о повећању цена, односно, зарада); Paul Esmein, Des indemnités variables suivant un indice économique, J.C.P. 1949. I. 781.

(2) Joseph Cordier, La révision après jugement ou transaction des indemnités pour dommages, Paris, 1933, No 108.

повећа ако дође до повећања вредности штете, и у том случају накнадне измене су могуће; или, ако сматра да се вредност штете неће мењати, да ренту досуди у једнаким и фиксним месечним износима, не унесећи у пресуду клаузулу о могућности накнадног повећања, и у том случају накнадне измене не би биле могуће. Ако касније ипак наступе промене тако да рента више не представља потпуну накнаду, то значи да је у процени вредности будуће штете суд погрешно. Његова погрешка, пак, покривена је правоснажношћу: *res iudicata pro veritate habetur* <sup>(3)</sup> <sup>(4)</sup>. Једини излаз јесте да интервенише законодавац и да сам повећа износ досуђених ренти, што је француски законодавац и чинио <sup>(5)</sup>.

Међутим, и о самој могућности да суд унесе у пресуду клаузулу која би допуштала накнадне измене износа ренте мишљења су подељена. О пуноважности ових клаузула постоје две теорије, позитивна и негативна

## § 2. ВАЖНОСТ КЛАУЗУЛЕ О МОГУЋНОСТИ РЕВИЗИЈЕ. ТАКОЗВАНЕ ПЛИВАЈУЋЕ, КЛИЗАЈУЋЕ, ИНДЕКСИРАНЕ РЕНТЕ

### *Негативна теорија*

2. Присталице негативне теорије позивају се на следеће аргументе.

Прво, истиче се, могућност ревизије својствена је обавези издржавања, чији је циљ задовољење одређених потреба примаоца издржавања и која као таква има породични карактер. Обавеза дужника ренте, међутим, има одштетни а не алиментациони карактер. Штетник на основу правила о грађанској одговорности постаје дужник обавезе на накнаду штете а не дужник обавезе издржавања, па било да је у питању накнада

(3) Henri et Léon Mazeaud — André Tunc, *Traité théorique et pratique de la responsabilité civile délictuelle et contractuelle*, tome III, cinquième édition, No 2406; Henri Lalou, *Traité pratique de la responsabilité civile*, sixième édition par Pierre Azard, Paris, 1962, No 236; J. Cordier, op. cit., No 180. и сл.; M. Frejaville. *Observations*, Civil sect. soc. 2 mai 1952. J.C.P. 1952. II. 6974; Michel Gendrel, *Influence de la dépréciation monétaire sur le droit de la responsabilité civile*, No 66 (*«Influence de la dépréciation monétaire sur la vie juridique privée»*, Etudes de droit privé sous la direction de Paul Durand, Paris, 1961). — Contra: René Demogue, *Traité des obligations en général*, t. IV, Paris, 1924, No 555; R.-E. Charlier, *Les effets de la hausse des prix dans la responsabilité civile et administrative* J.C.P. 1947. I. 650; R. Meurisse, *L'impossibilité de réviser le montant des dommages-intérêts accordés par décision définitive des tribunaux répressifs statuant sur l'action publique* Note, Crim. 10. déc. 1958, D.1959.171 (ови писци, иако своје мишљење не образлажу подробно, сматрају да пресуда којом је накнада досуђена у облику ренте има условно значење, односно да је под претпоставком клаузулом *rebus sic stantibus*).

(4) Оштећени нема право да захтева ревизију ренте која му је досуђена правоснажним пресудом једино се не позива на погоршање свог здравственог стања већ захтев истиче на основу промена економских прилика насталих послe доношења пресуде... оштећени се не може позивати на то да досуђена накнада више не представља потпуно одштећење и да му више не обезбеђује задовољење основних потреба услед поскупљења живота, у ствари, из тога не настаје нови елемент у штети, о којем нижестепени суд није већ одлучио (Trib. civ. Bergerac. 10. nov. 1932. Gaz. Pal. 1933. 1. 142).

(5) Пошто је законима од 4. маја 1948, 25. марта 1949. и 2. августа 1949. извршио ревизију уговорних ренти, законодавац је законом од 24. маја 1951. извршио и повећање ренти досуђених на име накнаде штете. О томе: R. Savatier, *La loi du 24. mai 1951. portant majoration de certaines rentes viagères*, J.C.P. 1951. 1. 944; P. Esmein, *Majoration de rentes viagères et de pensions*, Gaz. Pal. 1951. 2. Doct. 14.

за изгубљено издржавање било накнада за изгубљену зараду. Осим тога, ако би се ренти признао алиментациони карактер, то би онда водило и могућности ревизије због промењених имовинских прилика дужника накнаде (повећање ренте у случају побољшања имовинских прилика дужника али и смањење ренте у случају смањења његове зараде и уопште погоршања његових имовинских прилика), а нико и не помишља да то треба допустити (6).

3. Друго, штета која за повериоца настаје услед опадања куповне моћи ренте односно пораста животних трошкова није у узрочној вези са штетниковим поступком на основу којег је настала његова грађанска одговорност. То је индиректна штета а по општим правилима за индиректну штету се не дугује накнада (7). Овде, заправо, постоје две штете: садашња (то је несрећни случај — смрт односно телесна повреда), за коју је досуђена накнада у облику ренте и која је у узрочној вези са штетниковом кривицом; будућа, која је последица промењених економских и монетарних прилика и као таква, без потребне узрочне везе са штетниковом кривицом. Ова констатација у потпуности важи и за ренту досуђену на име губитка издржавања услед смрти даваоца издржавања и не може бити доведена у питање тврдњом да штету не представља сам несрећни случај него лишавање примаоца издржавања средстава за живот за садашње и будуће време. Јер, битно је и одлучујуће који је узрок тога лишавања, несрећни случај или монетарне и економске прилике. За садашњост нема сумње: узрок лишавања је несрећан случај и одговорно лице дугу-

(6) André Rouast, La non-revisabilité des rentes indemnitaires en fonction du coût de la vie (Note, Poitiers, 11 fev. 1949; Orléans, 25. mars 1949), D.1949.II.147.

Paris, 5e ch., 22. avril 1950, J.C.P.II.5728, Observations R. Rodière.

„Пошто обавеза проузроковача штете има чисто одштетни основ”... Arrêt de la Cour d'Orléans, 25 mars 1949, D.1949.II.247, Note Rouast; J.C.P.1949.II., Observations Frejaville.

„Није основана на закону и има се поништити одлука којом је у облику ренте досуђена накнада деци погинулог до њихове деветнаесте године а којом је у циљу оправдања варијабилности у зависности од трошкова живота ренти погрешно приписан алиментациони карактер”. — Cass. crim., 20. mars 1952. J.C.P. 1952. II. 6914, Note Frejaville; D.1952.413, Note R. Savatier (Le refus aux tribunaux du pouvoir d'allouer des rentes indemnitaires indexées).

(7) Amroise Colin et Henri Capitant. Traité de droit civil, refondu par Léon Julliot de la Morandière, tome II, Obligations, Paris, 1959, No 1247; H. Lalou, De la révision des indemnités pour accidents corporels de droit commun, D.H.1929. p. 5., Chr.

„Облигација на накнаду штете из деликта или квазиделикта одређује се и одмерава према стању жртве у време доношења пресуде: после тога ревизија је могућа само ако наступе промене у оштећениковом (здравственом) стању. — Стање оштећеног не треба мешати са вредношћу монете која служи као законско средство да се изрази обим штете. Из тога произилази да се ревизија не може вршити услед смањења вредности новца, пошто се економске прилике које су до тога довеле не могу сматрати као директна и нужна последица кривице проузроковача штете”. — Сентенца из Cass, soc. 2. mai 1952. J.C.P. 1952. II. 1952. II. 6974; D.1952.413.

„... Пошто очигледно не постоји никаква узрочна веза између штетникове кривице и штете базиране на случајним економским приликама...” — Arrêt de la Cour d'Orléans, 25 mars 1949, D.1949.247, note Rouast; J.C.P. 1949. II. 4887, observations Frejaville.

„Економске, финансијске па чак и политичке прилике од којих зависе животни трошкови нису могли бити предвиђени у време закључења уговора нити су у узрочној вези са одговорношћу дужника”. — Paris, 5e ch., 22. avril 1950, J.C.P. 1950. II. 5728, observations Rodière.

је накнаду; али за будућност, узрок је искључиво у опадању куповне моћи новца <sup>(8)</sup>.

4. Треће, повећање ренте било би неправично, јер оштећеникова зарада не мора расти сразмерно са порастом животних трошкова. Друго је у уговорима који садрже клизну скалу, јер кад преузима обавезу која накнадно може бити повећана, дужник то чини свесно и водећи рачуна о својим имовинским могућностима. Кад му се таква обавеза намеће пресудом, не постоје никакве гаранције да ће повећање ренте бити у складу с побољшањем његових имовинских могућности и уопште с његовим имовинским приликама. Тако лице одговорно за штету, које и само може бити неспособно или у годинама, бива изложено опасности да економски пропадне под теретом своје грађанске одговорности <sup>(9)</sup>.

5. Четврто, за процену величине штете и одређивање износа накнаде меродавне су прилике које постоје у време одлучивања о тужбеном захтеву. Тај правни принцип има општи доматај, и он је после дискусије која је о овоме била вођена и после једног периода у којем је питање било спorno, прихваћен и од стране судова и у правној теорији <sup>(10)</sup>.

6. Пето, могућност да се износ накнаде мења новом пресудом води повећању броја спорова чији је број у овој области већ огроман. Тако се, посматрано глобално, за период просечног трајања грађанскоправних односа ове врсте укупан број спорова из ове области може и вишеструко умножити, што представља уношење несигурности и нестабилности у правне односе и правду чини знатно скупљом. По својој природи и функцији пресуда треба да стабилизује однос између странака. Истина, то се не може постићи једном пресудом ако сама штета није стабилизована, али то није наш случај. У нашем случају штета је остала непромењена, но услед индексирања вечито остаје отворено питање њене новчане процене, што компромитује стабилизациону функцију пресуде <sup>(11)</sup>.

7. Шесто, тачно је да суд може да досуди привремену ренту, с тим да се питање накнаде за наредни период решава новом пресудом (и тако даље) али је та могућност ограничена на случај у којем још није стабилизована сама штета. Ако је сама штета стабилизована, суд не може да

(8) Rouast, D.1949.II.247.

(9) R. Savatier, D.1952.413; Rouast, D.1949.II.247.

По Frejaville-у клизне скале које обавезу дужника доводе у везу са порастом животних трошкова социјално су непожељне (због опасности да штетници буду економски рупинрани) и, као противне јавном поретку, треба их сматрати за ништаве, без обзира да ли су садржане у пресудама или уговорима. Пресуде и уговори могли би да садрже клизну скалу која повећање обавезе дужника чини зависним од његових имовинских прилика, од пораста његове зараде (J.C.P. 1949.II.4708; J.C.P. 1949.II.4887). „Не верујемо да се најбоље решења састоје у разликовању између уговора и пресуда. По нашем мишљењу боље је ширење клизне скале зауставити прилагођавајући је изворима прихода дужника и, у пресудама, избором показатеља који је највише у складу са проузрокованом штетом“ (J.C.P. 1949.II.4887). — Не види се како је могуће ово постићи, како је могуће обезбедити накнаду која је истовремено потпуна, покрива целу штету, а прилагођена је штетниковим изворима прихода, кад је обим штете независан од штетникових имовинских прилика.

(10) „С обзиром да штета мора бити процењена према дану судске одлуке којом се досуђује накнада, не водећи рачуна о будућим економским приликама“. — Arrêt de la Cour d'Orléans, J.C.P. 1949.II.4887, observations Frejaville.

(11) R. Savatier, D.1952.413; Lalou, De la revision des indemnités pour accidents corporels de droit commun, D.H. 1929. chr. p. 5.

досуди привремену ренту само зато да би неколико година касније, досуђујући новом пресудом накнаду за наредни период, водио рачуна о порасту животних трошкова (што практично води истом резултату који се по стиже и самим индексирањем ренте и што би питање индексирања ренте и теоријски позитивно решило) (12).

8. И седмо, присталице негативне теорије позивају се и на монетарни номинализам. Услед фикције да новчана јединица увек има исту вредност (јуче, данас, сутра), новчане обавезе упркос стварном опадању куповне моћи новца не могу бити ревалоризоване и увек имају исти номинални износ. Француски законодавац је то изричито озаконио за обавезе из зајма (13) али по схватању извесног броја писаца номиналистички принцип има општи домашај и важи за све уговоре и уопште за све новчане обавезе, укључујући ту и обавезе из деликта (14), а то коначно значи да је штета, проистекла из опадања куповне моћи новца, заједничка свим повериоцима новчаних потраживања. Индексирани ренте би значиле стварање од оштећеника једне посебне категорије повлашћених поверилаца, који су за разлику од осталих грађана поштеђени последица инфлације. И више од тога, оне би значиле озбиљан ударац за привреду, јер би довеле у питање номиналистички принцип као такав, пошто је он општи контекст цивилног права, којем опет грађанска одговорност служи као општи ослонац. Инфлација, која доводи до опадања куповне моћи новца, представља у ствари општи порез наметнут свим имаоцима новца, и ако би га сви могли избећи, то би онемогућило превазилажење оних привредних тешкоћа које су и довеле до инфлације. Ту је и један моменат психолошке природе: индексирани (пливајуће) ренте значиле би израз неповерења према националној валути и као такве доприносиле би стварању психозе повећања цена и пораста животних трошкова, у којој свако тражи начин да се благовремено заштити, што коначно заиста доводи до пораста животних трошкова. Психоза поскупљења доводи до стварног поскупљења. Тачно је да је на подручју уговорног права у неким случајевима призната пуноважност клаузуле о клизној скали. Прави се, наиме, разлика између правих монетарних клаузула (златне и девизне клаузуле), које су опасније за привредни живот и зато без правног дејства, и економских клаузула,

(12) Rouast. D.1949.II.247; Cass. soc. 2. mai 1952.II.6974, observations Frejaville.

(13) Обавеза која произилази из зајма новца увек се састоји у суми новца која је означена у уговору. — Ако је пре исплате дошло до повећања или смањења новчане јединице, дужник мора вратити исти број новчаних јединица, које су у оптицају на дан исплате" (чл. 1895. Француског грађанског законика).

(14) У многим законима номиналистички принцип је прописан за новчане обавезе уопште.

„Новчани дугови гасе се новцем који је у законском течају у држави у време плаћања и по његовој номиналној вредности" (чл. 1277. ст. 1. Италијанског грађанског законика).

„Новчана обавеза се извршава исплатом њеног номиналног износа, осим у случају када је посебним прописима одређено нешто друго" (чл. 358, став 2. Грађанског законика Н.Р. Пољске од 1964. године).

Исто становиште заузето је и у чл. 316, став 1. Скице за законик о облигацијама и уговорима проф. М. Константиновића: „Кад обавеза има за предмет своту новца, дужник је дужан исплатити исти број новчаних јединица без обзира на то да ли је њихова куповна моћ у међувремену порасла или опала, изузев кад закон наређује што друго" (Михаило Константиновић, Облигације и уговори, Скица за законик о облигацијама и уговорима, Правни факултет у Београду, Београд, 1969).

код којих се престаџија везује за економске показатеље (цена неке робе на тржишту, ниво зарада, трошкова живота), које су као мање опасне пуноважне. Али се из тога никако не може закључити да би биле пуноважне и клаузуле садржане у пресуди, које би омогућавале ревалоризацију ренте у складу са порастом животних трошкова односно поскупљењем живота. Суд у пресуди нема исту слободу као појединац у уговору. Ако се до извесне мере може толерисати неповерење које појединци испољавају према националној валути (под условом да се то не каже отворено већ да се прикрије прикладним изразима), то се никако не може односити на суд, који је одржавни орган и чији акти производе несумњиво већи утисак на јавно мњење. Ко ће веровати у вредност националне валуте ако суд, еманиџија државе, исказује према њој неповерење? Не може се прихватити објашњење да досуђујући варијабилне ренте судови једноставно врше своју мисију, која се састоји у пружању потпуне накнаде оштећеницима и која такође долази у домен јавног поретка. Између та два различита захтева диктирана јавним поретком, од којих је један политичке природе а други приватни, први без двоумљења мора превагнати. Нужност да се брани национална валута мора однети превагу над интересом појединаца да им се за претрпљену штету пружи потпуна накнада.

### *Позитивна теорија*

9. По схватању које заступа извештан број судова <sup>(16)</sup> и по којим правним писаца <sup>(17)</sup> рента има алиментациони карактер, из чега се онда извлачи

(15) Rouast, D.1949.II.247; R. Savatier, D.1952.413; Colin — Capitant — Morandière, t. II, No 1247; arrêt de la Cour d'Orléans, 25 mars 1949, J.C.P. 1949.II.4887.

(16) „Будући да је неспособност у овом случају потпуна: да рента мора тужњим омогућити да до краја свога живота живи у истим условима као на дан доношења пресуде; будући, поврх тога, да ова рента, која је досуђена оштећеној да би јој се обезбедила егзистенџија, несумњиво има алиментациони карактер; — Из тих разлога... суд је одлучио да досуђена рента може бити измењена по захтеву тужње ако се услед пораста животних трошкова њене потребе промене...” — Trib. corr. Rochefort — sur — Mer, 2 déc. 1948, J.C.P. 1949. II. 4708, Observations Frejaville; D.1949.247. Note Rouast (измењена од стране Апелационог суда у Poitiers-u, 11. fév. 1949).

„Досуђена на име накнаде, да би — с обзиром на свој алиментациони карактер — омогућила издржавање малолетног детета, рента не би била потпуна накнада ако би њен износ коначно био заустављен са даном доношења пресуде. У време сталног пораста животних трошкова она може постати сасвим нереална. — Из тих разлога суд је, усвајајући тужбени захтев, може прогласити подложном ревизији у зависности од промена животних трошкова”. — Trib. cor. Romorantin, 6. juill. 1948, J.C.P. 1949.II.4708, Observations M. Frejaville; D.1949.247, Note Rouast (измењена од стране Апелационог суда у Orléans-u, 25. mars 1949, D.1949.2.247).

(17) P. Voirin сматра да би у овом погледу требало правити разлику у зависности од тога да ли је у питању рента досуђена у случају неспособности за рад повређеног или у случају смрти даваоца издржавања. У првом случају, кад се досуђује због неспособности за рад, рента има алиментациони карактер само с обзиром на стварну намену коју има, на стварну употребу која се од ње чини (у оном истом смислу у коме такву алиментациону намену има и зарада). Она има алиментациону намену али нема алиментациони основ. Отуда се, по писцу, не види по ком основу би могла бити измењена (зарада на чије место рента долази такође не би могла бити измењена по теорији импревизије; уговор о раду, као и остали уговори, закон је за странке и може бити измењен само сагласношћу воља странака). Случај у којем се рента досуђује брачном другој односно сродницима погинулог

закључак о могућности накнадног повећања ако дође до пораста животних трошкова и повећања оштећеникових потреба. Али, највећи број присталица позитивне теорије лишава се услуга овог аргумента и стоји на становишту да рента има одштетни карактер, било да се досуђује за губитак издржавања, било за губитак у заради. Њена фактичка употреба може бити и јесте алиментациона, у мери у којој је поверилац стварно употребава за своје издржавање, али из тога не следе правне последице које се везују за законску обавезу издржавања. Тежиште присталица позитивне теорије је на појму штете и разликовању штете од њеног новчаног израза.

10. По њима, овде постоји само једна штета, онда за коју је већ досуђена накнада у облику ренте (инвалидитет оштећеног; смрт даваоца издржавања). Оно што се мења услед промена у вредности новца, то је новчани израз штете али то саму штету ништа не мења, не додаје постојећој директној нову, индиректну штету. Штета коју треба накнадити остала је иста а досуђена накнада у сваком случају мора да омогући потпуно уклањање штете, <sup>(18)</sup>, <sup>(19)</sup>, <sup>(20)</sup>, <sup>(21)</sup>. Уосталом, новчани израз штете може варирати и у времену између настанка штете и доношења пресуде и те промене судови узимају у обзир. Са каквим прихватљивим образложењем онда не узети у обзир промене у новчаном изразу штете до којих долази по усвајању тужбеног захтева?

сасвим је различит, пошто су ова лица била повериоци законског права на издржавање. Рента овде замењује обавезу издржавања и од ње позајмљује не само форму (породичне престажије) него и „алименталнону природу, са свим консеквенцама које из тога произилазе“. — Pierre Voirin, *La révision des rentes viagères à caractère indemnitaire*, note, Trib. civ. de Moulouse, 5. janv. 1928, D.1928.2.77.

Писац, по нашем мишљењу, није у праву кад сматра да су, по француском праву, ситуације разведеног брачног друга који прима накнаду од бившег брачног друга и сродника убијеног као корисника ренте идентичне. Између њих постоји крупна разлика: у случају развода криви супруг који дугује накнаду штете за изгубљено издржавање био је пре тога дужник те исте законске обавезе издржавања, те утицај његових имовинских прилика постоји у оба случаја и делује у истом смислу. Међутим, у случају смрти даваоца издржавања, обавеза дужника ренте (лица одговорног за штету) не зависи од његових имовинских прилика већ од тога како би се кретале имовинске прилике погинулог.

(18) Stanislaw Godlewski de Gozdawa, op. cit., No 215; M. Frejville, J.C.P. 1949. II. 4887.

(19) Fernand Derrida, *Dommage-intérêts*, No 100, Dalloz, *Encyclopédie juridique*, Réper, toire de droit civil; M. Frejville, J.C.P. 1952.II.6974; H. Mazeaud, *Les rentes «frottants» et la réparation des accidents*, D. 1951.chr.p.17.

(20) Esmein, који је присталица пливајућих ренти, има другачије образложење. Пре свега, истиче он, штета је од стране судова квалификована као директна или индиректна без икаквог чврстог мерила и на основу чистог осећања стварни. Може се навести читав низ примера у којима накнађена штета потиче од околности исто тако независних од штетниковог поступка као што су економске и монетарне прилике. Једино мерило на основу којег се овде може разликовати директно од индиректног јесте већи или мањи степен вероватноће. Писци који говоре о нужној и извесној последици, или о нормалној последици, да би једну последицу квалификовали као директну, у ствари полазе од идеје вероватноће. Зар се не може рећи да је, у извесним периодима времена, пораст животних трошкова врло вероватан? — Paul Esmein, *Des indemnités variables suivant un indice économique*, J.C.P. 1949.I.781.

(21) R. Savatier, који је иначе из других разлога против пливајућих ренти, сматра гакобе, као и присталице позитивне теорије, да овде не постоји индиректна штета, пошто је промењен само новчани израз штете док је само штета остала иста. — René Savatier, Note, D.1952.413.

Ништа не мења на ствари ако би се рекло да овде није реч о две штете већ о два узрока (инвалидитет и пораст животних трошкова). Када штета потиче од два узрока од којих је један штетникова кривица а други околност независна од те кривице, штетник је дужан да накнади целокупну штету <sup>(22)</sup>.

11. Са истим образложењем присталице позитивне теорије одбијају приговор да је овде реч о штети која се није могла предвидети и за коју се по општим правилима на подручју уговорне одговорности не дугује накнада. Није уопште реч о некаквој новој штети. Уосталом, и на жалост пораст животних трошкова није више непредвидив јер је постао стална појава. Најзад, непредвидивост се односи на узрок штете а не и на обим штете <sup>(23)</sup>.

12. Ништа не показује унапред да ће повећање ренте довести штетника у оскудицу. Може бити да су његови приходи расли са порастом животних трошкова, или да је иначе таквих имовинских прилика да је у стању да ренту у повећаном износу плаћа без нарочитог напрезања. Може чак бити да га првобитно досуђена рента са каснијим повећањем мање оптерећује него што неког другог штетника оптерећује првобитно досуђена рента без каснијег повећања (зато што постоји други износ између величине штете и имовинских прилика штетника). И износ ренте утврђен првом пресудом, чак и кад је минималан, може за штетника слабих имовинских могућности бити велико оптерећење, па то само по себи није разлог да се накнада ускрати.

13. Тачно је да се накнада одређује према вредности штете у време одлучивања о тужбеном захтеву, али са наше тачке гледања тај принцип нема онај смисао који му придају присталице негативне теорије. Он је настао као одговор на питање постављено у другој хипотези: кад се штета састоји у уништењу ствари и кад је сва реализована пре доношења пресуде, па се треба одредити између вредности (редовно мања) коју је ствар имала у време уништења и вредности (веће) коју има у време одлучивања о тужбеном захтеву. Усвојена је ова друга вредност јер се тако обезбеђује потпуна накнада, а осим тога досуђени износ бива исплаћен сав одједном и то непосредно по доношењу пресуде тако да у време исплате редовно има исту куповну моћ као и у време доношења пресуде. У нашој хипотези реализација штете се наставља и по доношењу пресуде, и зато се ту интегралност накнаде може обезбедити само ако се датум процене штете помери у будућност. Питање датума према којем се процењује вредност штете изведено је из основнијег принципа — принципа интегралности накнаде <sup>(24)</sup>.

14. По присталицама позитивне теорије нема никакве правне запреке да оштећеник ограничи свој одштетни захтев на један одређен временски период, с тим да право на накнаду за наредни период остварује новом тужбом, при чему ће суд морати да узме у обзир пораст животних тро-

<sup>(22)</sup> H. Mazeaud, Les rentes «flottantes»..., D.1951. chr. p. 17.

<sup>(23)</sup> H. Mazeaud, Les rentes «flottantes»..., D.1951. chr. p. 17; André Toulemon, La réparation des préjudice et les rentes revisables, Gaz. Pal. 1950.1. Doctr. p. 47; René Rodière, Observations, J.C.P. 1950.II.5728.



шкова и опадање вредности новца за време које претходи новој пресуди. Уместо да се поступа тако и да се доноси читава серија пресуда, боље је и једноставније исти циљ постићи уношењем у пресуду клаузуле о могућности накнадних измена <sup>(24)</sup>.

15. Што се тиче дискусије на плану монетарног номинализма, присталице индексираних ренти пре свега истичу да интерес оштећеника да им се обезбеди потпуна накнада није неки приватни већ је, такође један општи интерес. Ако се од тога не жели правити неки априористички и митски појам, општи интерес је у крајњој линији збир појединачних интереса. Кад је број појединаца који имају заједнички интерес знатан, њихов заједнички интерес постаје општи интерес.

При свему том, оштећеницима би се (путем забране индексирања рен-те) и могло ускратити део накнаде ако би то заиста допринело очувању вредности новца, али то нико озбиљно не може да тврди. Јесте, оштећеник који индексираном рентом добија потпуну накнаду привилегован је у односу на оштећеника који трпи последице инфлације на тај начин што му се ускраћује део накнаде, али није никаква привилегија добити потпуну накнаду претрпљене штете. Индексирањем ренте и обезбеђењем потпуне накнаде оштећеник није изузет од инфлационих услова који владају на тржишту него се његова имовина само ставља у оно стање у којем би се, у тим истим инфлационим условима, налазила да је штета изостала, и ништа више. По чему је такав поверилац привилегован у односу на онога чија имовина уопште није оштећена? Код уговора се још може замислити да се клизном скалом обезбеђује корист која није у сразмери са престацијом, али код накнаде која се веже за штету то је непојмљиво.

А што се тиче уговорног права, није тачно да се од опадања вредности новца субјекти штите само златним и девизним клаузулама,

(24) Frejaviile, J.C.P. 1949.II.4887; H. Mazeaud, Les rentes «flottantes» . . D.1951. chr. p. 17.

A. Toulemon такође одбија приговор да индексиране ренте противрече принципу одређивања накнаде према дану доношења пресуде, само је његова аргументација нешто другачија. По њему, принцип одређивања накнаде према дану доношења пресуде не забрањује суду да води рачуна о будућим променама које му већ сад изгледају предвидиве и сигурне: без тога накнада не би била примерена штети. Уосталом, досуђујући накнаду у облику плавајуће ренте суд врши садашњу процену штете: ако рента касније варира то је услед околности које су независне од његове воље и од промене странака (André Toulemon, La réparation des préjudice et les rentes revisables, Gaz. Pal. 1950. I. chr. p. 47). — Ово резолуција је слабо. То што суд процењује штету „у садашњости“ не значи исто што и фиксирати обим штете и накнаде према стању ствари на дан доношења пресуде. Штета се увек утврђује у време суђења и накнада се одређује у време суђења, али то не мора истовремено бити према стању у време суђења, може бити према стању и приликама постојећим у неком другом моменту. Није, дакле, ствар у томе кад се врши исто према којем моменту се врши. И то је смисао принципа утврђивања штете и одређивања накнаде према дану пресуде: тај принцип не значи да се процена врши у време пресуде него према стању ствари у време пресуде.

(25) M. Frejaviile, Observations, J.C.P. 1949.II.4887; Paul Esmein, Des indemnités variables suivant un indice économique, J.C.P., 1949.I.781.

H. Mazeaud сматра да се на овај начин прави проблем не решава. Ако се суду забрани да узме у обзир промене у вредности новца, онда би та забрана важила не само за случај досуђења доживотне ренте (кад суд оједном досуђује ренту за цео будући период), него и у случају једне серије пресуда којом се досуђују привремене ренте. — D.1951. chr. p. 17.

док се економским клаузулама (и којих се престација везује за економске показатеље, као што су цена неке робе на тржишту, ниво зарада, трошкови живота) штите само од економске нестабилности која доводи до пораста цена. Разлика између ових клаузула чисто је емпиријска, без сигурног теоријског основа, а вредност националне валуте стављају и једне и друге у сумњу. Признање пуноважности било којим од њих довољно је да се по аналогiji призна пуноважност клизне скале у пресуди којом се досуђује рента. Није реч ту о разлици између уговора као приватног акта и пресуде као акта државе, пошто је и у клаузулама садржаним у уговорима (приватним актима) реч о судским пресудама које им признају пуноважност. Уосталом, психолошки ефекат и једних и других пресуда, како оних којима се досуђују индексирани ренте тако и оних којима се признаје ваљаност клаузула садржаних у уговорима, раван је нули пошто је инфлација постала једно хронично стање с којим свако унапред рачуна.

Најзад, и што је најважније, номиналистички принцип никако нема оно поље примене и онај домашај који му приписују заступници негативне теорије. *Он важи за повчане обавезе а обавеза накнаде штете није повчана обавеза.* Њен циљ је довођење оштећеникове имовине у оно стање у којем би се налазила да је штетни акт изостао, а новац је само техничко средство за остварење тог циља, који, уосталом, натуралном реституцијом, може савршено бити остварен и без новца <sup>(26)</sup>.

### § 3. СТАЊЕ НАШЕ СУДСКЕ ПРАКСЕ

16. Иако у томе није била потпомогнута од стране теорије, пошто питање практично уопште није било дискутовано, наша судска пракса није показала никакво колебање. Од самог почетка заузет је јасан став да се накнада одмерава према стању ствари у време пресуде а накнадна измена релевантних околности представља разлог за измену износа накнаде. Врховни суд Хрватске каже у једној пресуди: „Околности о којима овиси опсег и сама дужност уздржавања нису сталне него се мијењају у животу. Због тога се услјед промјене одлучних околности може тражити повишење, снижење; па и укидање досуђеног уздржавања по закону. Доследно овом и кад је одређеној особи већ правомоћно досуђена мјесечна рента ради накнаде за изгубљено уздржавање, а одлучне околности се промијене, тада се услјед промјене одлучних околности може тражити повишење, снижење, укидање и досуђене ренте” <sup>(27)</sup>.

Што се тиче ревизије ренте досуђене због губитка зараде, формулације садржане у пресудама појединих врховних судова различите су.

<sup>(26)</sup> P. Esmein, J.C.P.1949.I.731; F. Derrida, op. cit., No 100; Planiol — Ripert — Esmein, *Traité pratique de droit civil français*, t. VI, Obligations, No 647; H. Mazeaud, *Les rentes «flottantes»*..., D.1951. chr. p. 17; A. Toulemon, *la réparation des préjudice et les rentes révisables*, Gaz. Pal. 1950.I. Doctr. p. 47; M. Frejaviile, J.C.P. 1952.II.6914; M. Frejaviile, J.C.P. 1949.II.4887; M. Frejaviile, J.C.P. 1949.II.4708.

<sup>(27)</sup> Гж 334/66 од 6. травња 1966. — Из архиве Врховног суда Хрватске.

У истом смислу пресуда Врховног суда Хрватске Гж 924/57. — Из архиве Врховног суда Хрватске.

Врховни суд Хрватске и овде говори о промени околности од којих зависи износ накнаде: „Није потребно а нити могуће досућену мјесечну ренту временски ограничавати до времена кад би тужитељ отишао у старосну пензију, јер туженој а и тужитељу као оштећенику припада право да траже снижење односно повишење досућене мјесечне ренте ако и када на ступе чињенице које би такав захтјев могле оправдати. Рентни износ овиси о садашњем стању и садашњим приликама а промјена истих може увјетовати и промјену самог рентног износа” (28). У једној другој пресуди Врховни суд Хрватске говори о измени износа ренте у зависности од дохотка радника: „Што се тиче примједбе туженог да су дохоци радника подложни промјенама... то ако се такве промјене десе, данашња рента може бити у одређеним поступцима предмет преиспитивања. Садашња рента одређена од стране првостепеног суда одговара данашњим увјетима рада код туженог” (29).

У пресудама Врховног суда Србије говори се истовремено о порасту зарада и порасту животних трошкова: „Правилно је окружни суд нашао да у томе што су се трошкови живота од доношења првобитне пресуде знатно изменили, постоји битна промена услова која чини основаним захтев за поновно одређивање висине накнаде за тужиочево издржавање. Ноторно је, наиме, да задовољење истих потреба живота, захтева данас знатно веће новчане издатке него што су били издаци у време доношења пресуде Г 3585/52 од 6. јула 1953. године. У вези са тим променама условљеним порастом продуктивности рада и повећањем производње, привредни инструменти обезбеђују не само сразмерно повећање личног дохотка радних људи, већ истовремено повишење њиховог личног стандарда. Тужилац истина није у радном односу, али то без своје кривице. И пошто је рента, на коју му је у основи признато право, накнада за изгубљену радну способност и доследно томе за изгубљену могућност остваривања личног дохотка радом, требало је тужиоцу висину накнаде штете у виду месечне ренте с обзиром на измењене услове повисити по слободној оцени имајући у виду степен тужиочеве неспособности, његове потребе, пораст трошкова живота и повећање личног дохотка у границама општег просека у интервалу од 1953. до 1961. г.” (30). У једној другој пресуди исти суд каже: „Сама чињеница да је тужиочева инвалидска пензија коју он сада прима мања од личног дохотка који би тужилац остваривао да је остао на радном месту код туженика не даје право на повећање ренте тужиоцу. Висина накнаде може се изменити само кад се битно измене околности које су постајале у време доношења раније правоснажне пресуде — повећали

(28) Пресуда Врховног суда Хрватске Гж 265/59. — Из архива Врховног суда Хрватске.

У истом смислу пресуда Врховног суда Хрватске Гж 607/63. од 12. ожујка 1963. године: „Основан је приговор жалилаца гледе досућења мјесечне ренте у одређеном износу доживотно. То би имало за последицу да се досућена висина ренте не би током времена могла мијењати или укинути, ако би и настале околности на темељу којих би поједине странке могле то захтијевати, што се не може унапријед спречити. Због тога је ренту ваљало досудити на одређено вријеме”. — Из архиве Врховног суда Хрватске.

(29) Пресуда Врховног суда Хрватске Гж 980/63. од 27. липња 1963. године. — Из архиве Врховног суда Хрватске.

(30) Пресуда Врховног суда Србије Гж 4484/61, потврђена од стране Врховног суда Југославије пресудом Рев. 261и/62. — Из архиве Врховног суда Југославије.

се осетно трошкови живота, услед поскупљења цена намирница и других животних потреба, осетно се смањила реална вредност новца услед инфлације, девалвације и сл. и тиме се знатно погоршали материјални услови оштећеника који прима ренту. У конкретном случају првостепени суд се није упуштао у испитивање и утврђивање предњих чињеница иако су оне од битне важности по доношење правилне одлуке. Зато је потребно да првостепени суд извиди и утврди да ли су се сада у односу на време доношења раније правоснажне пресуде осетно повећали трошкови живота услед поскупљења цена намирница и других животних потреба, осетно смањила вредност новца услед инфлације, девалвације и сл. и тиме смањила реална вредност новца и знатно погоршали материјални услови оштећеника. Тек кад суд извиди предње чињенице моћи ће да донесе правилну одлуку у погледу тужбеног захтева тужноца. При оцени да ли је основан тужбени захтев тужноца треба имати у виду и то да у нашем пензионом систему постоји обавезно повећање пензија према повећањима трошкова живота" (31).

Врховни суд Босне и Херцеговине у једној значајној пресуди прецизира да само повећање зараде а не и пораст животних трошкова може бити разлог за повећање ренте. Он је уважио жалбу туженика уколико се нижестепени суд одлучујући о новој висини ренте, руководио висином животних трошкова, који су се од доношења раније одлуке знатно повећавали, а пропустио да утврди колико би износио губитак у заради тужилачке странке у данашњим условима: „У конкретном случају тужитељица тражи да јој се повиси накнада за смањену радну способност која је утврђена цитираном пресудом од 8. XI 1954. године са 20 н. дин. Пошто се накнада за смањену радну способност досуђује због тога што оштећени због неисправности за вршење свог посла губи у заради, то је правилно становиште првостепеног суда да је неоснован приговор пресуђене ствари. Тужитељица, наиме, усљед неспособности за рад од 60% у сваком случају губи од своје зараде мјесечно више од 20 н. дин. јер би њена зарада сада била свакако већа него у 1954. години па је према томе и губитак већи. Како тужитељица има право на накнаду изгубљене зараде и убудуће, то има право да поновно тражи одмјеравање изгубљене зараде. Уколико је зарада у вријеме досуђења била мања, што је недовољно, то је и губитак дијела те зараде већи сада него када је тужитељици одмјерен износ од 20 н. дин. мјесечно. Према томе за одмјеравање те накнаде од утицаја је само колику би зараду својим радом могла остварити тужитељица да није услјед повреде онеспособљена за вршење свог посла са 60%. Међу тим, првостепени суд је неправилно узео да тужитељица има право на по

(31) Пресуда Врховног суда Србије Гж 119/68. од 14. фебруара 1968. године, Правни живот бр. 11—12 за 1969. годину, стр. 84.

„У конкретном случају настале су извјесне промене и у привредно-радној способности и у економским приликама (однос вредности новца и робе) тако да је раније досуђена висина ренте престала да буде еквивалент учињене штете и то на штету тужиле те је суд првог степена правилном применом закона нашао да има основа да се раније досуђена рента повиси". — Пресуда Врховног суда НР Србије Гж 50/50. од 15. јануара 1951. године. Збирка одлука врховних судова и упутстава Врховног суда ФНРЈ, 1945—1952, I, сабрали и средили Михајло Гајић и Борбе Ступаревић, Београд, 1952, одлука бр. 138.

новно одређивање ренте као да се ради о изгубљеном издржавању и да би према томе били од утицаја повећани трошкови живота и измијењене породичне прилике код тужитељице" (32).

#### § 4. УСВОЈЕНО СТАНОВИШТЕ

17. Мислимо да у горе приказаној дискусији читаво ово питање није постављено како треба и то зато што није тачно одређено у чему се састоје штете за које се накнада досуђује у облику ренте и што нису узете у обзир релевантне разлике које постоје између појединих врста штета. Ако се тачно уочи природа штета за које се накнада досуђује у облику ренте, проблем накнадних измена другачије се поставља а његово решење у тим оквирима изгледа нам теоријски неспорно.

18. Две су главне врсте штете за које се накнада досуђује у облику ренте, и на којима је може се слободно рећи изграђена читава теорија ренте као облика накнаде: имовинска штета проузрокована телесном повредом и имовинска штета проузрокована смрћу, и то у оба случаја будућа имовинска штета, она која ће бити реализована (и то сукцесивно) по доношењу пресуде.

Имовинска штета проузрокована телесном повредом није телесно оштећење као такво ни неспособност за рад само по себи, него је то губитак зараде који је отуда проистекао. Тачност те тврдње види се већ из тога што се висина ренте одређује према висини изгубљене зараде а не према степену телесног оштећења односно неспособности за рад и што сâмо телесно оштећење не даје право на накнаду имовинске штете ако није праћено губитком у заради (повређено је дете које још не привређује.). Код ренте досуђене у случају нечије смрти претрпљена имовинска штета састоји се у изгубљеном издржавању повериоца ренте, које му је давао погинули давалац издржавања.

Одштетни карактер ренте несумњив је у оба случаја и произилази с једне стране, из општих правила грађанске одговорности а с друге стране из чињенице да обавеза издржавања оштећеног од стране лица одговорног за штету није предвиђена ниједним текстом. Само мали број правника подлегао је искушењу да уместо алиментационе намене ренте види њену алиментациону природу и основ (нарочито код изгубљеног издржавања), доприносећи тако да ревизија износа буде организована на начин који се претворио у аргумент против саме ревизије.

Међутим, између изгубљене зараде проузроковане телесном повредом и изгубљеног издржавања проузрокованог смрћу даваоца издржавања постоје релевантне разлике у погледу природе штете и зато ћемо та два случаја развојити и могућност накнадних измена одвојено испитати.

19. Природа штете и одштетни карактер ренте досуђене због изгубљене зараде у случају неспособности за рад искључују вођење рачуна о порасту животних трошкова и опадању куповне моћи новца, али, с друге стране, не само да не искључује него претпостављају вођење рачуна о по-

(32) Решење Врховног суда Босне и Херцеговине Гж 1134/67. од 15. јануара 1969. године, Збирка судских одлука, књига XIV, свеска 2, одлука бр. 147.

расту зараде и то зараде коју би остваривао оштећеник а не о порасту зарада као општој појави у друштву. Те две ствари (пораст зарада, с једне стране а, с друге стране, пораст животних трошкова односно опадање куповне моћи новца) јесу у вези и иду заједно уопште говорећи, али тај паралелизам не значи никакво поклапање. За неке категорије запослених номинални пораст зараде само ће делимично надокнадити пораст животних трошкова и опадање куповне моћи новца, за друге у потпуности, а за треће је чак могућ пораст реалне вредности зараде. Због тога би повећање ренте у зависности од пораста животних трошкова и опадање куповне моћи новца значило да ће накнада само случајно бити равна штети а да ће редовно бити већа или мања.

20. Повећање ренте у зависности од повећања зараде коју би остваривао оштећени не противи се правоснажности раније пресуде, пошто је рента, иако накнада будуће штете, утврђена на бази износа зараде у време одлучивања о тужбеном захтеву. Иако се зна да ће зараде у будућности расти, не може се унапред предвидети ни обим повећања ни његова динамика (како у општим друштвеним размерама, тако, и поготову, у односу на оштећеника) па га суд никад унапред не узима нити може узети у обзир. Да се суд упустио у ту авантуру и узео у обзир будуће повећање зараде, рента не би било утврђена у једнаким месечним износима и у висини зараде у време пресуде, него би била досуђена у већем износу или у различитим месечним износима, онако како ће се у будућности користити стварни губитак (повећање) зараде по месецима. Тек онда би се с правом могло поставити питање није ли судско утврђење будуће штете нетачно и тек онда би се могло говорити о томе да је евентуална грешка суда покривена правоснажношћу пресуде. И тек онда би било места за дискусију о томе може ли суд унети у пресуду изричиту резерву која би накнадне измене учинила могућним. Постојеће схватање по којем је касније повећање ренте могуће само на основу изричите резерве садржане у пресуди губи из вида одлучујућу чињеницу да суд утврђује ренту на бази висине зараде у време пресуде, не вршећи никакво предвиђање будућег пораста зараде. У погледу овога што није било предмет утврђења и процене не могу се ни чинити резерве.

21. Питање повећања ренте која се досуђује у случају смрти даваоца издржавања сложеније је и мора се решити на нешто другачији начин. Одштетни карактер и ове ренте несумњив је, из чега следи да њен износ не може зависити од имовинских прилика штетника, као што обавеза издржавања зависи од имовинских прилика даваоца издржавања (на штетника не прелази обавеза издржавања која је лежала на покојнику, него штетник дугује накнаду за изгубљено издржавање). Како се рента утврђује према висини изгубљеног издржавања и како висина овога зависи од могућности даваоца издржавања, с једне стране, и од потреба примаоца издржавања, с друге стране, то уколико се ове околности мењају после досуђења ренте (и разуме се суд их није унапред био узео у обзир), оне оправдавају промену њеног износа. Специфичност овог случаја у односу на ренту која се даје као накнада за изгубљену зараду јесте у следећем. Прво, овде повећање потреба оштећеног примаоца издржавања оправдава повећање ренте, у мери у којој би и издржавање било повећано, да је

давалац издржавања у животу (могуће је у истој мери и снижење ренте ако се потребе примаоца издржавања смање). Друго, при непромењеним потребама оштећеника, пораст животних трошкова довољан је разлог за повећање ренте, и овде, разуме се, у мери у којој би, да је давалац издржавања жив, изазвао повећање номиналног износа издржавања (пошто издржавање треба да обезбеди задовољење одређених потреба примаоца; али, како његов износ зависи и од могућности даваоца издржавања, то уколико се као разлог за повећање ренте појављује само пораст животних трошкова а не истовремено и пораст зараде за радно место даваоца, номирано повећање ренте ће редовно бити мање од оног које би било потребно да се пораст животних трошкова у целини компензира, односно да се у целини сачува куповна моћ раније досуђене ренте). Најзад, ако се као разлог за повећање ренте појављује пораст зараде за радно место на којим је радио давалац издржавања, повећање ренте није једнако повећању зараде (повећаном губитку зараде), него само оном делу повећања које би за живота даваоца издржавања припало примаоцу на име повећања издржавања.

Посао суда је овде очигледно сложенији и тежи и он ће то нарочито бити онда кад се истовремено појављује више разлога за измену висине ренте, који не морају деловати ни у истој мери па чак ни у истом правцу.

22. Могућност да се износ једном већ досуђене ренте мења новом пресудом свакако да води повећању броја спорова и за неке писце, како смо видели, то је један од разлога против саме идеје ревизије ренте. Мислимо да се тако далеко никако не може ићи јер би то значило да се стабилност у правним односима постиже жртвовањем субјективних права (односно њиховог битног дела), дакле, путем ускраћивања саме правне заштите. С друге стране, саму ревизију могуће је тако организовати да се број спорова битно смањи. У том циљу, у читавом низу случајева могућ је аутоматизам у прилагођавању износа ренте износу зараде, и о томе је у теорији већ расправљано: на основу званичних података о кретању зарада за одговарајућу категорију запослених, аутоматски и без потребе да се доноси нова пресуда, добија се износ који одговорно лице дугује<sup>(33)</sup>. По нашем мишљењу аутоматизму треба тежити чак и по цену извесне апроксимативности у усклађивању накнаде са износом зараде. Боље је да накнада штете следи промене у заради макар само приближно али аутоматски

(33) F. Derrida, *op. cit.*, No 101. Писац сматра да индекс треба да буде просечна зарада радника исте категорије, а не трошкови живота како је то учињено у многим пресудама француских судова.

Занимљиво је ово запажање. Док француски писци у представљању проблема и у теоријској дискусији о могућности ревизије често индиферентно говоре о порасту зарада, опадању куповне моћи новца и поскупљењу живота, дотле кад говоре о избору индекса према коме би се имала вршити ревизија (дакле кад се доводи до краја техничка организација ревизије) прецизирају да се ревизија не може везивати за пораст животних трошкова него за пораст зарада. У том смислу: Frejaviile, J.C.P. 1949.II.4887; Esmein, *Des indemnités variables suivant un indice économique*, J.P.C. 1949.I.781; H. Mazeaud, *Les rentes »Flottantes«*... D.1951. chr. p. 17; René Rodiere, *Observations*, J.C.P.1950.II.5728. Ово се објашњава тиме што би овако одмерена рента била у складу са величином штете. Писци, мислимо, пропуштају да из овога извукну крупне закључке који би имали утицаја на само постављање проблема ревизије и његово теоријско објашњење.

него да их следи у динар али по цену сталног парничења. Друго, тамо где аутоматизам није могуће организовати требало би усвојити правило да само знатније промене у обиму штете оправдавају промену већ утврђеног износа ренте. Право на потпуну накнаду тиме не би било битно жртвовано, не би било компромитовано, док би истовремено број спорова био мањи у односу на могућност ревизије без предложеног ограничења.

23. Овако организована ревизија не противи се ни монетарном номинализму ни правилу да се накнада одређује према вредности штете у време одлучивања о тужбеном захтеву и у том погледу можемо само да поновимо оно што је већ речено од стране присталица позитивне теорије.

24. Најзад, мислимо да је без теоријског оправдања разликовање које се чини између ревизије због погоршања односно побољшања последица повреде и ревизије због пораста зарада (пораста животних трошкова, опадања куповне моћи новца). Елементи проблема увек су исти: узрок који касније доводи до промена у обиму штете нема никаквог утицаја на природу штете; штета за коју се у случају телесне повреде накнада досуђује у облику ренте увек се састоји у изгубљеној заради; рентом се увек накнађује будућа штета (која ће бити реализована по доношењу пре суда), али на бази обима штете у време одлучивања о тужбеном захтеву и без узимања у обзир будућих промена у обиму штете. *Mutatis mutandis* ово важи и за остале случајеве у којима се накнада досуђује у облику ренте (изгубљено издржавање услед смрти даваоца издржавања, издаци за туђу негу и сл.). Питање ревизије у свим овим случајевима поставља се на исти начин и зато и решење мора бити исто. Отуда уместо чл. 158 Скице за законик о облигацијама и уговорима, по којем „суд може на захтев оштећеника повисити за будућу ренту досуђену због телесних повреда, ако се последице тих повреда погоршају а може је на захтев штетника смањити или укинути, ако се те последице ублаже или сасвим нестану“, преднацрт Закона о облигацијама и уговорима од 1972. године предвиђа: „Суд може да захтев оштећеника за будућу повећати ренту, а може је на захтев штетника смањити или укинути, ако се знатније промене околности које је суд имао у виду приликом доношења пресуде.“ Овакву општу одредбу има и чл. 323. немачког Закона о судском поступку.

*Др Обрен Станковић*

## РЕЗЮМЕ

*Увеличение возмещения вследствие вздорожания жизни, падения покупательной способности денег и увеличения заработка*

Автор проводит разницу между возмещением, присужденным вследствие потери заработка в случаях телесного увечья, и возмещением, присужденным из-за потери содержания в случае смерти лица, уплачивавшего содержание.

В первом случае, если возмещение было присуждено в качестве возмещения за потерю заработка вследствие утраты трудоспособности, присужденный однажды размер возмещения не может быть впоследствии увеличен вследствие падения покупательной способности денег или же вздорожания жизни, так как оно является возмещением вреда, а не алиментацией. Но указанное возмещение может быть увеличено, если был



увеличен заработок на рабочем месте, на котором бы остался потерпевший, если бы ему не было причинено увечье. Этому увеличению не противоречит правосудность прежнего решения суда о назначении возмещения, так как оно являясь возмещением вреда, связанного с потерей потерпевшим заработка, назначается на базе заработка потерпевшего в момент вынесения решения по исковому заявлению. Для возможности позднейшего увеличения не является обязательным указание в судебном решении возможности возбудить об этом ходатайство. Существенным является то, что суд никогда заранее не в состоянии предвидеть динамику и размер увеличения заработка (если бы суд принимал во внимание увеличение заработка в будущем, возмещение было бы назначено в неодинаковых месячных размерах или же в одинаковых, но в больших, чем размер заработка в момент присуждения).

Возмещение назначенное за потерю содержания вследствие смерти лица, уплачивавшего содержание, также является возмещением вреда (а не алиментацией), а его изменения в будущем допустимы, если произойдут изменения потребностей лица, получающего содержание, или же по нахождение суда произойдут изменения в имущественном положении лица, уплачивавшего содержание. Перемены в имущественном положении лица, выплачивающего содержание (лица ответственного за вред) не могут являться поводом к пересмотру размера возмещения, ибо ответственным является лицо, возмещающее причиненный вред, а не уплачивающее содержание.

Автор заканчивает статью заключением, в котором отстаивает общую формулу, которая бы была действительной для всех видов возмещений, присуждаемых в качестве возмещения вреда и которая бы гласила: „Суд по требованию пострадавшего лица может увеличить размер возмещения, а по требованию причинителя вреда может размер возмещения уменьшить или освободить от ее уплаты в случаях наступления значительных перемен в обстоятельствах, которые суд принимал во внимание при вынесении решения”.

## SUMMARY

*Increase of income owing to the increase of cost of living, decrease of purchasing value of money and increase of earnings*

The author draws a distinction between income adjudicated for the loss of earnings in case of physical injury and income assigned for the loss of maintenance in case of death of the maintainer. In the first case, when compensation under the form of income is adjudicated for loss of earnings caused by incapability to work, the adjudicated income can not be increased subsequently, because of the decreased purchasing value of money or because of increased cost of living, as income in this case, has reparative and not alimentative character. Such income can, however, be increased if the earning increase for the job which injured person would be doing had he not been injured and had he remained capable to work. This increase is not in contradiction with legal validity of the previous verdict., by which income was adjudicated, because although this income is compensation for permanent damage it is adjudicated according to earnings of the damaged at the time of the sentence. It is not necessary that the court states explicitly in the verdict that there is a possibility of subsequent increase. It is essential that the court never takes in advance into consideration future changes, as no one is able to foresee the dynamism and the level of increase of earnings (had the court taken into consideration future increases, income would have been adjudicated in unequal monthly sums, or in equal sums but they would be higher than the earnings at the time of the verdict). Income adjudicated for loss of maintenance owing to the death of the maintainer has also reparative (not alimentative) character, and subsequent changes are possible if the necessities of the receiver change, or if according to the valuations of the

court the financial situation of the deceased would have changed. Change in the property of the income doner (personne responsable for the damage) can not be a reason for the revision of income, as a responsible person is debtor for the compensation of damage and not a debtor for the obligatory alimention.

Finally, the author speaks in favour of a general formula which would be valid for all forms of incomes adjudicated as indemnities which would run as follows: »Court can at the request of the damaged part increase the income, but it can at the request of the debtor decrease or abolish it, if the circumstances which the court had present at the time of the verdict change considerably«.

## RÉSUMÉ

### *L'augmentation de la rente par suite de l'accroissement du coût de la vie, de la diminution du pouvoir d'achat de la monnaie et de l'accroissement des rétributions*

L'auteur fait la différence entre la rente adjugée pour la perte de la rétribution dans le cas de la lésion corporelle et la rente adjugée pour la perte de la pension alimentaire dans le cas du décès de la personne qui doit fournir les aliments.

Dans le premier cas quand la compensation est adjugée sous forme de rente à titre de perte de la rétribution par suite de l'incapacité au travail, la rente adjugée auparavant ne peut pas être augmentée ultérieurement par suite de la diminution du pouvoir d'achat de la monnaie, c'est-à-dire de l'accroissement du coût de la vie, parce que la rente a un caractère de dédommagement et non point un caractère alimentaire. Mais une telle rente peut être augmentée si la rétribution s'accroît au poste de travail dans lequel travaillerait la personne lésée si elle était restée indemne et apte au travail. A cette augmentation ne s'oppose pas la validité du jugement antérieur, par lequel la rente a été adjugée, parce que la rente, quoique étant la compensation du dommage permanent futur, est adjugée sur la base de la rétribution de la personne lésée à l'époque de la prise de décision sur la plainte portée au tribunal. Pour que l'augmentation ultérieure soit possible il n'est pas nécessaire que le tribunal formule expressément dans son jugement qu'il se réserve le droit de le faire. L'essentiel est que le tribunal ne prend jamais en considération d'avance les changements qui peuvent se produire dans l'avenir, parce que personne n'est capable de prévoir la dynamique et les dimensions de l'accroissement des rétributions (si le tribunal avait pris en considération les accroissements futurs, la rente ne serait pas adjugée en montants mensuels inégaux, ou en montants égaux mais plus élevés que le niveau de la rétribution à l'époque du prononcé du jugement).

La rente adjugée pour la perte de la pension alimentaire par suite du décès de la personne qui doit fournir les aliments a de même un caractère de dédommagement (non point alimentaire) et ses modifications ultérieures sont possibles si les besoins du bénéficiaire ont changé ou si d'après l'estimation du tribunal l'état de fortune de la personne qui fournit les aliments décédée aurait subi des changements. Le changement de l'état de fortune du débiteur de la rente (la personne responsable du dommage) ne peut pas être la raison pour la révision du montant de la rente, parce que la personne responsable est le débiteur de la compensation du dommage et non point le débiteur de l'obligation de la pension alimentaire.

A la fin l'auteur plaide en faveur d'une formule générale qui serait valable pour toutes les sortes de rentes adjugées aux fins de la réparation du dommage et qui serait rédigée de la manière suivante: »Le tribunal peut à la demande de la personne lésée augmenter la rente et il peut à la demande de l'auteur du dommage la diminuer ou la supprimer, si les changements des circonstances d'une plus grande importance se sont produits, que le tribunal avait en vue lors du prononcé du jugement.